

Ana BANTOȘ

**Deschiderea
spre universalism.
Literatura română din
Basarabia postbelică**

OPERA OMNIA
PUBLICISTICĂ ȘI ESEU CONTEMPORAN

TIPO MOLDOVA

Ana BANTOȘ

**DESCHIDERE SPRE UNIVERSALISM.
LITERATURA ROMÂNĂ
DIN BASARABIA POSTBELICĂ**

Colecția OPERA OMNIA
publicistică și eseu contemporan

Redactor: *Aurel Ștefanachi*

Coordonator serie: *Cassian Maria Spiridon*

Coperta: *Andrei Ștefanachi*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BANTOȘ, ALINA

**Deschiderea la universalism. Literatura română din
basarabia postbelică / Elena Prus. - Iași : Tipo Moldova, 2014**

ISBN 978-606-676-520-6

821.135.1-4

© Tipo Moldova

Editura TipoMoldova este recunoscută academic de Consiliul Național al Cercetării Științifice pentru domeniile filologie (PN-II-ACRED-ED-2012-0285) și istorie și studii culturale (PN-II-ACRED-ED-2012-0355).

Iași, 2014

Editura *Tipo Moldova*,
E-mail: office@tipomoldova.ro

www.tipomoldova.ro

Ana BANTOȘ

**DESCHIDERE SPRE UNIVERSALISM.
LITERATURA ROMÂNĂ
DIN BASARABIA POSTBELICĂ**

Colecția OPERA OMNIA
publicistică și eseu contemporan

TIPO MOLDOVA

*Nepoților Bianca și Thomas,
fiului Mihai,
ficei Doina și ginerelei Mircea*

Stimată colegă Ana BANTOȘ,
Simțul valorii, puterea de pătrundere a obiectului cercetat, religiozitatea actului critic în studierea operei artistice, echilibrul moral, scriitura clară și frumusețea limbii române în care îți îmbraci gândurile, negraba provincială de a scoate cu nemiluita cărți, – iată numai câteva calități care definesc profilul dumitale de creator. Nu vom greși așezându-vă în rândul celor mai de seamă critici literari contemporani din întregul spațiu românesc. La mulți ani și Sărbători fericite!

14.04.2001
Grigore VIERU

(Textul telegrammei adresate literatei cu prilejul jubileului și al Sfințelor Sărbători de Paști)

SUMAR

Scutul meu	9
Introducere	11
1. ETNOCENTRISM ȘI UNIVERSALISM ÎN LITERATURA ROMÂNĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA	
1.1. Repere istorico-literare și teoretice	17
1.2. Modernismul și tendințele sale universalizatoare	33
1.3. Etnocentrism și universalism vs vocație critică	41
1.4. Deschiderea către valori dincolo de jocurile formale ale literaturii	49
1.5. Spiritul critic și raportarea la marea literatură	53
1.6. Convertirea perifericului în centru	63
2. ORIZONT INTERIOR. ASUMAREA VALORILOR TRADIȚIONALE	
2.1. Dimensiuni ale spiritului interbelic	69
2.1.1. Regionalismul și criza identității	69
2.1.2. Regionalismul și presa basarabeană interbelică	72
2.1.3. Corelația provincial – național – universal. Viziunea unui folclorist	74
2.1.4. Folclorul ca realitate în devenire	76
2.2. Mircea Eliade între entocentrism și dialogul intercultural	79
2.2.1. Valențe ale eului artistic interbelic: receptivitatea și creativitatea. Demersul cultural ca experiență	79
2.2.2. Dominante ale structurii culturii românești: enciclopedismul și universalismul ..	82
2.2.3. Spiritul critic, arta universală și arta specific românească	85
2.2.4. Lumea drept patrie proprie. <i>Sufletul</i> originar și fețele diferite ale lumii	88
3. DEFINIREA DE SINE SUB SEMNUL SACRULUI	
3.1. Repere teoretice	93
3.2. În căutarea rostului pierdut. Ion Druță	104
3.2.1. Problematika intelectului și cea a sufletului	104
3.2.2. Raportul individualitate – universalitate. Sentimentul libertății	105
3.2.3. Personajul druțian și „starea fracturată a conștiinței mitice”	107
3.2.4. Insolitarea personajului druțian. Reflexivitatea ca stare de veghe	110
3.2.5. Virtutea smereniei și necesitatea recuperării memoriei	112
3.3. Grigore Vieru: sacrul și cunoașterea de sine	114
3.3.1. Interiorizarea. Tentația creării unui univers primar	114

3.3.2. Restabilirea „vaselor comunicante”	118
3.3.3. „Casa natală, obiect liric sacru”	121
3.3.4. Cunoașterea intelectualizată vs cunoașterea dionisiacă	125
3.3.5. Ludicul	131
3.3.6. „Cu cât cânt cu-atâta sunt”	133
3.3.7. Dualitatea genuină a naturii umane	136
3.3.8. Liturgicul. Omniprezența forței maternității. Religia Mamei	146
3.3.9. Tranziția de la memorie la istorie	151
3.3.10. „Conștiința valorii imense a limbii”: Mateevici, Vieru, Coșeriu	153
3.3.11. <i>Întemeierea</i> prin cuvântul artistic	157
3.4. Poezia între etic și estetic. Gheorghe Vodă	163
3.4.1. „Mersul desculț” al personajului liric.....	163
3.4.2. „Aripi pentru Manole”	165
3.4.3. Eul – „pământ al meu”	166
4. LUPTA CU ORIZONTUL ÎNCHIS	
4.1. Disidența ca ieșire din uitare și absență. Paul Goma.....	177
4.1.1. Realitatea ca document.....	177
4.1.2. Basarabia, <i>axis mundi</i> și poartă de „ieșire din uitare”	181
4.2. Criza pierderii unității cu sacrul. Liviu Damian	191
4.2.1. Religia Tatălui. Tendința personajului liric de a-și depăși limitele	191
4.2.2. Anti-Odiseea regăsirii identității și a spațiului originar	192
4.2.3. Libertatea ca expunere în starea de neascundere a ființării	195
4.2.4. Damian antimioriticul. Monumentalul. Influența lui Iannis Ritsos.....	197
4.2.5. Sentimentul necesității unei „construcții culturale” într-un spațiu al vidului memoriei	198
4.2.6. Mântuirea prin logos	199
4.2.7. Logos și istorie	202
4.3. Recuperarea autenticului. Anatol Codru.....	206
4.3.1. <i>Îndărătnicia pietrei</i> și nevoia de caracter în literatură	206
4.3.2. Ieșirea din <i>mitic</i> . Poezia ca joc intelectualizat.....	208
4.3.3. Raportarea la gradul zero al crizei spiritului european	211
4.4. Scriitorul în fața deșertului istoriei	216
4.4.1. Scriitorul între nevoia de libertate a creației și nevoia de libertate socială.....	216
4.4.2. „Cadru pur”, spirit livresc	218
4.4.3. Ancorat în „ora zero”.....	219
4.4.4. Jocul infinit al oglinzilor. Lecțiile culturii universale	221
4.5. Deschidere spre valorile literare universale. Victor Teleucă.....	224
4.5.1. Timpul, viața, scrisul	224
4.5.2. Text – intertext. Necesitatea depersonalizării.....	226
4.5.3. Postromantismul camuflat. „Raportul dintre om și idee”	228

4.5.4. Conștiința „univers în expansiune”. „Nevermore!”, Don Quijote, Marele Anonim.....	230
---	-----

5. LITERATURA SUB SEMNUL PLURICENTRISMULUI

5.1. Factorul cultură în peisajul pruto-nistrean.....	235
5.2. Discursul literar contemporan între oralitate și livresc	239
5.3. Poezia postmodernă și fenomenul globalizării.....	247
5.3.1. Identitatea ca procedeu cultural.....	247
5.3.2. Problema identității literaturii estice și modelul occidental	249
5.3.3. Statutul eului liric în condițiile intertextualității	250
5.4. Perspective ale dialogismului liric	252
5.4.1. Imaginea crepusculului civilizației țărănești	252
5.4.2. De-provincializarea artei: avatururi. Dialogul rusticitate – „urbanizare”. Anul 1989.....	253
5.5. Postmodernism și multiculturalism	259
5.5.1. De la metafora oglinzii la metafora jocului de oglinzi.....	259
5.5.2. Poetul, copil corupt de un instinct divin.....	261
5.5.3. Forme ale crizei de legitimare postmodernă. „Complexul Bacovia”.....	265
5.6. Doi poeți cernăuțeni: Paul Celan și Arcadie Suceveanu	272
5.6.1. Amprente moderniste. Criza identitară.....	272
5.6.2. „Lirismul dialogal” ca formă de aprofundare a subconștientului	275
5.7. Descoperirea diferențelor și moștenirea tiparelor culturale comune.....	277
5.7.1. Coordonate baltice.....	277
5.7.2. Vectorul occidental transoceanic.....	283
5.7.3. Vectorul francez.....	287
Bibliografie	291
INSTANTANEE.....	307
APRECIERI ȘI REFERINȚE CRITICE	
O voce din Basarabia: Ana Bantoc.....	321
O panoramă a fenomenului cultural și literar basarabean.....	323
Cercetare extrem de valoroasă	326
O imagine complexă asupra literaturii române din Republica Moldova.....	331
Un studiu monografic excelent	334
Rigoare critică și talent literar.....	336
Panoptic al regăsirii Sinelui unei literaturi frustrate.....	338
Itinerar biobibliografic.....	341